

Lenkimų kraštą garsinantis 1937 m. Paryžiuje vykusioje tarptautinėje dailės ir technikos parodoje sidabro medaliu apdovanotas žemaitis ALFONSAS GIRDŽIŪNAS (1898–1966)

Alfonso Girdžiūnas drožia savo dirbtuvėje. (fotografą nežinomas, nuotrauką Skuodo muziejui padovanojo Vacys Milius)

Alfonso Girdžiūnas (1898–1966) – liaudies meistras, 1937 m. Paryžiuje vykusioje tarptautinėje meno ir technikos parodoje už eksponuotas medžio skulptūreles apdovanotas sidabro medaliu (diplomas saugomas ir eksponuojamas Skuodo muziejuje).

A. Girdžiūnas gimė 1898 m. Skuodo rajono Luknių kaime, prie vieškelio buvusioje savo dėdės Antano Girdžiūno sodyboje, kurios pastatai tada jau buvo gerokai nusidėvėję, tik gyvenamasis namas perstatytas ir tvartas atnaujintas. Sodyba buvo aptverta žio-

A. Girdžiūno sukurtas peizažas (centre įplėštas), kurį Skuodo muziejui padovanojo Juozas Vyšniauskas

grių tvora, čia augo keletas galingų plačiašakių uosių.

Alfonso Girdžiūno tėvas buvo Kazimieras Girdžiūnas, Motiejaus sūnus, o mama – tvirto sudėjimo Eugenija Girdžiūnienė. Iš viso jų šeimoje augo trys sūnūs ir trys dukteris (viena jų mirė jauna).

Alfonso mokėsi Kulų kaime (dabar Skuodo miesto dalis) veikusioje triklasėje rusiškoje mokykloje ir ją sėkmingai baigė. Lietuvai paskelbus nepriklausomybę, Alfonso, kaip ir jo brolis Liudvikas, tarnavo Lietuvos kariuomenėje. Alfonso gražiai kaligrafiškai rašydavo, tad buvo paskirtas eiti pulko raštininko pareigas Kaune. Išleistas į miestą, domėdavosi Kauno bažnyčių architektūra, meno kūriniais, miesto ir dailės istorija. Kaune sustiprėjo jo noras užsiimti menu. Grįžęs į namus įsirengė dirbtuvėles.

Žemės ūkio darbai Alfonso ir toliau netraukė. Daugiausiai laiko praleisdavo iš medžio droždamas namų apyvokos reikmenis, įvairias skulptūreles.

Kaip yra pasakojusi jo dukra Irena, Žirnikų kaime gyvenęs dailininko ir pedagogo Adomo Galdiko (1893–1969) ir Alfonso Girdžiūno bičiulis Jonas Malonė žinojo, kad Alfonso iš medžio drožia gražias skulptūreles, ir apie tai papasakojo dailininkui. Adomas Galdikas, pamatęs A. Girdžiūno darbus, meistrą kiek paegzaminavo ir pasakė: „Vyras! Metus pas mane padirbės, pasiruoš meno mokyklai“. Tai buvo dar prieš A. Girdžiūno tarnybą Lietuvos kariuomenėje.

Į tą A. Galdiko rekomenduotą mokyklą Alfonso nenuvyko. Sugrįžęs iš tarnybos kariuomenėje, kaip jau minėta, liko ūkyje.

Vedė iš dabartinio Skuodo rajono Lenkimų seniūnijos Žirnikų kaimo kilusią Emiliją Baužytę, su kuria susipažino Lenkimuose per atlaidus. Abu buvo jauni, gražūs, patiko vienas kitam, tad netrukus susituokė. Gyvendami santuokoje, Žirnikuose, prie miško, pasistatė namus, išpuoselėjo sodybą. Turėjo dvi dukras (Ireną Girdžiūnaitę-Maloniene

Alfonsas Girdžiūnas. skulptūrinė grupė „Akėtojas“. Skulptūra saugoma Šiaulių „Aušros“ muziejuje, ŠAM D-LM 11011

bei Emiliją Girdžiūnaite (lyg tai Skurdauskiene) ir sūnų Alfonsą Girdžiūną (jaunesnįjį).

Luknių kaime gyvenęs Alfonso (vyresniojo) giminaitis tautodailininkas Valys Girdžiūnas 1983 metų gruodžio 6 dieną papasako, kad jau artėjant prie Alfonso ir Emilijos Girdžiūnų sodybos jausdavosi, jog čia gyvena žmonės ne tokie, kaip kiti – Girdžiūnų sodyba buvo gražiai sutvarkyta, jauki. V. Girdžiūnas tada prisiminė, kad kaime gyvenusį Eugeniją Jakutienę buvo tikroji Alfonso sesuo. 1983-aisiais ji su vyru jau buvo seniai mirę, o jų sūnus Jonas gyveno kažkur prie Apuolės.

Gimtoji menininko sodyba sunaikinta sovietmečiu vykstant melioracijos darbams.

Ūkyje iš Alfonso vyresniojo naudos būdavo nedaug, tad žmona turėdavo už ką vyrui priekaištauti; sakydavo, kad šis žemę dirba apgraibomis. Dukrai Irenai paaugus, ji tėvą prie ūkio darbų pakeisdavo, o Alfonsas (vyresnysis), kur buvęs, kur nebuvęs, vis prie kokio medžio su kirvuku ar skaptuku įsitaisydavo ar teptuką į rankas paimdavo. Tuo laikotarpiu viena skulptūrėlė keitė kitą. Vien iš to, ką sumeistravęs paroduodavo, pragyventi buvo sunku, todėl įsidarbino 1930 metais Kaune įsteigtoje Liaudies meno kooperatinėje bendrovėje „Marginiai“ (1940 metais ji reorganizuota į kooperatyvą „Dailė“).

„Marginiai“ organizuodavo ne tik liaudiškų liaudies meno dirbinių gamybą, bet ir užsiimdavo jų pardavimu Lietuvoje ir užsienyje. Šių gaminių buvo galima nusipirkti ir Kaune veikusioje liaudies meno dirbinių parduotuvėje. Iš bendrovės „Marginiai“ meistrai gaudavo užsakymus ir darbui reikalingus įrankius bei medžiagas. Ne išimtis buvo ir A. Girdžiūnas. Jo dukra Irena yra pasakojusi, kad

(Nukelta į 26 p.)

Alfonsas Girdžiūnas. „Bulvių kasėja“. Skulptūra saugoma Šiaulių „Aušros“ muziejuje, ŠAM D-LM 101

Alfonsas Girdžiūnas. „Vargo mokykla“. Skulptūra saugoma Šiaulių „Aušros“ muziejuje, ŠAM D-LM 111

Diplomas, kuriuo Alfonsas Girdžiūnas apdovanotas 1937 m. Paryžiuje vykusioje tarptautinėje dailės ir technikos parodoje

iš pradžių tėvui darbas šioje bendrovėje nelabai patiko, nes reikėdavo gaminti suvenyrines dėžutes, sportininkų skulptūrėles, taigi, nieko daug čia nepakursi. Vėliau užsakymai meistrui jau būdavo labiau priimtini. Dirbdamas „Marginiuose“ Alfonsas gerokai patobulėjo. „Marginių“ vadovai tai pastebėjo ir pasirūpino, kad jam būtų sudarytos geresnės sąlygos kūrybai, o keletas darbų išsiųsta į Paryžiuje 1937 m. vykusią Tarptautinę meno ir technikos parodą. Jai pasibaigus Alfonsas gavo parodos organizatorių raštą, kuriame buvo pranešama, kad Alfonsas Girdžiūnas apdovanotas parodos sidabro medaliu. Diplome, kurį gavo, buvo užrašytas toks tekstas:

„REPUBLIQUE FRANCAISE
Ministere du Commerce et de l'industrie
EXPOSITION INTERNATIONALE DES
ARTS ET DES TECHNIQUES
PARIS 1937
DIPLOME
DE MEDAILLE D'ARGENT
Docerné A' – Monsicur Girdžiūnas, Lithuanie
CLASSE 46 GROUPE IX
LE 25 novembre 1937.

Parodos medalį A. Girdžiūnas turėjo išsipirkti. Tam jis tada lėšų neturėjo, todėl kaip talento pripažinimo parodoje liudininkas liko tik Diplomas.

Pokaris buvo neramus: naktį viena valdžia, dieną – kita. 1951 m. sovietai prie miško gyvenusį A. Girdžiū-

ną suėmė ir ištrėmė į Kemerovo sritį, apkaltindami jį, kad pokario metais bendradarbiavo su į mišką pasitraukusiais tautiečiais. 1956 m. gegužės 9 d. Alfonsas buvo amnestuotas. Sugrįžo į Lietuvą jau pasiligojęs, bet dar kurdavo. Iš medžio retokai ką bedroždavo, dažniausiai tapydavo, įvairius peizažus, miško, kalnų vaizdus, galingus medžius, kartais net ant abiejų drobės pusių, medžio lentų. Mėgo įvairių spalvų aliejinius dažus. Jais buvo nutapęs peizažų net ant savo sodybos rūsio durų. Tapydamas spalvotais aliejiniais dažais jis sukūrė ir šv. Antano paveikslą ant Lenkimų šv. Onos bažnyčiai savo paties padaryto nešiojamo pilksvai melsvos spalvos altorėlio priekinės pusės.

Menininkas turėjo keletą mokinių, tačiau tarp jų nebuvo tokių, kurie savo gyvenimą visam laikui susietų su menu.

Mirė A. Girdžiūnas 1966 m. gruodžio mėnesį (per Kalėdų savaitę). Palaidotas Lenkimų (Skuodo r.) kapinėse. Gimimo data (1898 m.) yra nurodyta ant antkapinio paminklo. Paskutiniaisiais gyvenimo metais jis darbo įrankius, kuriais droždavo skulptūras ir kitus medžio dirbinius, išdalino savo draugams liaudies meistrams.

A. Girdžiūno darbai yra pasklidę po platų pasaulį, nemažai jų buvo ir Lenkimų seniūnijoje, tačiau ne visi išliko. Leonas Rimeikis knygoje „Gimtoji parapija Lenkimai“ rašo: „Pokario metais Žemytės kaimo gyventojas Felikso Galdiko užsakymu meistras Girdžiūnas padarė šv. Mergelės Marijos skulptūrą ir menišką koplytėlę. Užsakovas kūrinių pastatė šalia vieškelio ant kalvelės prie dabartinio įvažiavimo į poilsiavietę. Ši vietovė vadinama „pečiuline“: kadaise netoliese gyveno Pranas Pečiulis. Šis žmogelis gyveno vargingai – neturėdamas maisto, gaudė ir valgė varnas. Anais senais laikais Žemytės kaimo žmogus, berods, pavardė Litvinas, eidamas vėlai vakare iš Lenkimų ant kalvelės pamatęs kažką baisaus. Grįžęs namo pažadėjęs pastatyti kryžiu. Pažadą greit ištesėjęs. Kryžius ant kalvelės stovėjęs iki pat karo pabaigos, bet dėl susidėvėjimo vieną dieną nugriuvo. Tad Galdikas toje vietoje ir pastatė minėtą koplytėlę. Tačiau neilgai šv. Mergelės žvilgsnis iš koplytėlėdžiugino praecivio akį. Neilgai jai ošė pušys, šnabždėdamos tarpusavy apie gražų žmogaus kūrinių. Vieną sekmadienio rytą, eidami į bažnyčią, vietoje naujos koplytėlės pamatėme nuodėgulių krūvą. Nakčia pasidarbavo vietiniai

vandalai...“. Tada buvo sovietmetis

Sodyboje prie Skuodo rajone veikusios Paluknės geležinkelio stotelės 1983 m. gyvenusi A. Girdžiūno dukra Irena Malonienė žurnalistui Juozui Vyšniauskui pasakojo, kad nemažai tėvo kūrinių saugo jo artimieji, draugai. Pati Irena tais metais turėjo dvi tėvo sukurtas skulptūreles („Suktinis“ ir „Grėbėjėlė“) bei septynis paveikslus, kelis kūrinius buvo išsivežę jos vaikai. Vieną A. Girdžiūno sukurtą paveikslą tada saugojo Skuodo rajono Mosėdžio seniūnijos Tauzų kaime, prie pat kelio į Mosėdžio miestelį, gyvenusi Mockienė. Netoliese, Kuinelių kaime, įsikūrusi Žalinauskienė, taip pat turėjo vieną paveikslą (jis buvo įrėmintas).

Pasak Irenos, tėvo sodybą išparceliavo jo sūnus Alfonsas. Jis apie dešimt tėvo sukurtų paveikslų padovanojo, o gal ir pardavė Skuode, Algirdo g. 6–33 gyvenusiam savo giminaičiui Romui Kociui. Sau jų taip pat pasiliko, kaip ir 1937 m. Paryžiuje vykusioje tarptautinėje meno ir technikos parodoje tėvo gautą Diplomą. Tikėtina, kad A. Girdžiūno kūrinių tada turėjo ir jo antroji dukra Emilija (pasak amžininkų, Skurdauskienė), gyvenusi ar tik ne Liepojoje.

2006 m. Skuodo muziejininkės Aldona Ozolienė (Vilkaitė) ir Joana Šleinienė susirado tuo metu Skuode gyvenusią menininko dukrą Ireną Malonienę. Pakalbinta ji sutiko paskolinti turėtas tėvo medžio skulptūreles Skuodo muziejuje planuojamai surengti A. Girdžiūno darbų parodai. Ji buvo atidaryta 2006 m. spalio 18 dieną. Lankytojai turėjo galimybę susipažinti su A. Girdžiūno kūrinių iš Skuodo muziejaus rinkinių ir Irenos Malonienės asmeninės kolekcijos.

Šiandien Žemaitijoje A. Girdžiūno kūrinių galima pamatyti ne tik Skuodo, bet ir Šiaulių „Aušros“, Kretingos muziejuose bei Lietuvos nacionaliniame muziejuje. Tikėtina, kad jų yra ir kai kuriuose kituose Lietuvos muziejuose. Skuodo muziejuje saugomas ir dailininko Alfonso Girdžiūno 1937 m. Paryžiuje vykusioje tarptautinėje meno ir technikos parodoje pelnytas Diplomas. Jį muziejui padovanojo dailininko sūnus Alfonsas Girdžiūnas, kuris meno aukštumų nepasiekė, bet, kaip ir jo tėvas, mėgo dirbti su medžiu, darydavo įvairius buityje ir ūkyje naudotus medinius etnografinius daiktus (kultūves, audimo stakles, šukuočius ir kt.). Jis keletą tokių darbų yra padovanojęs Skuodo muziejui.

Ant medžio lentos Alfonso Girdžiūno nutapytas paveikslas, saugomas Skuodo muziejuje

NAUDOTA LITERATŪRA:

1. Juozas Vyšniauskas, „Alfonsas Girdžiūnas“, *Liaudies dailė (liaudies menininkai) Skuodo rajone nuo atmenamų laikų iki 1987 metų*, Skuodas, 1987 m. [Darbas saugomas Skuodo rajono savivaldybės R. Granausko viešojoje bibliotekoje].
2. Leonas Rimeikis, *Gimtoji parapija Lenkimai*, Klaipėda, 2005, p. 14.
3. P. Steponavičius, „Kalbantis medis“, *Švyturys*, 1958, Nr. 6, p. 8.
4. A. Kubilas, „Talentingas liaudies meistras“, *Pergalė*, 1959 m. birželio 11 d.
5. Bagdonas, „Liaudies menininko darbai“, *Mūsų žodis* (Skuodas), 1963 m. spalio 19 d.
6. Valis Girdžiūnas, „Paskutinis paveikslas“, *Mūsų žodis* (Skuodas), 1971 m. rugpjūčio 10 d.
7. Valys Girdžiūnas, *Prisiminimai apie Alfonso Girdžiūną*, 2015 m. [Mašinraštis saugomas Skuodo muziejuje].

Ekspонатų, saugomų Skuodo muziejuje, nuotraukos – iš Skuodo muziejaus archyvo.

Parengė Danutė Mukienė